

30 წელიწადი საბჭოთავი მმართველობის შეწყვეტიდან 30 Years since the End of the Soviet Rule

1991

30 წელი საბჭოეთის დასასრულიდან

30 YEARS SINCE THE END OF THE SOVIET RULE

30 წლის წინ საბჭოთა ტოტალიტარულ სახელმწიფოს კრიზისითა და დაშლით დიდი ეტაპი დასრულდა მსოფლიო ისტორიაში. „ცივ ომში“ დასავლურმა დემოკრatiამ გაიმარჯვა. მსოფლიოში ეიფორია იმდენად დიდი იყო, რომ ფილოსოფოსების ნაწილი „ისტორიის დასასრულზე“ კი აღაპრავდა, რადგან კომუნიზმის მთავარი ბურჯის დაცემა და მისი დასავლურ სამყაროსთან დაპირისპირების გაქრობა სამყაროს მოსაწყენს და უინტერესოს გახდიდა.

დღეს, პოსტსაბჭოთა სივრცისა და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპისათვის კომუნისტური ტოტალიტარიზმის დაცემის ეს მრგვალი თარიღი მნიშვნელოვანი იმპულსია, რომ კრიტიკულად გავანალიზოთ, სად ვართ 30 წლის შემდეგ, რამდენად დავმორდით და დავძლიეთ ტოტალიტარიზმი, როგორ ვუყვებით მომავალ თაობებს ამ გამოცდილებაზე, რა გამოწვევები მოგვყვება დღემდე.

საქართველოს გამოცდილება საბჭოეთის ნგრევის პროცესში ერთი მხრივ, ამ საერთო სურათის ნაწილია და ასევე თავისი სპეციფიკითაც გამოირჩევა. მიმდინარე სასკოლო კონკურსი – „30 წელი საბჭოეთის დასასრულიდან“ ამ აქცენტების გამოვლენასა და მეხსიერების გაცოცხლებას ისახავს მიზნად.

კონკურსის პოპულარიზაციისათვის შექმნილი ეს კალენდარი საგანმანათლებლო ბუკლეტს უფრო ჰგავს. კალენდარულ მოვლენათა ჯაჭვის შესადგენად ჩვენ საბჭოეთის დაშლისა და ახალ განზომილებაზე გადასვლის მძიმე და კომპლექსურ პირველ პერიოდზე, 1985-1993 წლებზე ვკონცენტრირდით. სწორედ ამ წლების თავბრუდამხვევი სისწრაფით მიმდინარე მოვლენებმა, რადიკალიზმის ზრდამ, კონფლიქტებმა, შეცდომებმა, ჩავარდნილმა ტრანზიციამ და ტრაგედიებმა განსაზღვრა საქართველოს სახელმწიფოსა და საზოგადოების ფუნდამენტური გამოწვევები, რომელთა დაძლევა ჯერ კიდევ დღის წესრიგში დგას.

გამოცემის მიზანია, მკითხველმა სხვა თვალით შეხედოს თითქოსდა საყოველთაოდ ცნობილ მოვლენებსა და პროცესებს, გაანალიზოს ფაქტები და ამ პერიოდის უფრო საფუძვლიანი შესწავლის სურვილი გაუჩნდეს, უბიძგოს სკოლის მოსწავლეებს, დაელაპარაკოს იმ თაობას, რომლის თვალწინ და რომელთა ჩართულობით ტოტალიტარული სახელმწიფო დასრულდა და ჩვენი ქვეყანა ახალ ეპოქაში გადავიდა. მათი გამოცდილებით ხომ ბევრი არ ინტერესდება, არადა სამი ათწლეულის შემდეგ, საზოგადოებამ სწორედ მათი ხმები უნდა მოისმინოს – როგორ ცხოვრობდნენ ქალაქებსა თუ რეგიონებში ჩვეულებრივი ადამიანები გვიან საბჭოეთში? როგორ იმოქმედა მათზე „პერესტროიკის“ სიგნალებმა? როგორ ცდილობდნენ თავის გადარჩენას საყოველთაო კრიზისში ცალკეული ადამიანები თუ თემები? რა მოტივებითა და იდეებით ერთვებოდნენ მასობრივ საპროტესტო მოძრაობაში? როგორ წარმოედგინათ მომავალი? როგორი აღმოჩნდა ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მოქალაქეობა?

A big era in the world history came to an end with the crisis and collapse of the Soviet totalitarian state 30 years ago. Western democracy won the Cold War. The euphoria in the world was so great that some philosophers even started to talk about “the end of history” because the fall of the main pillar of communism and the disappearance of its confrontation with the West would make the world boring and uninteresting.

Today, this round date of the fall of communist totalitarianism in the post-Soviet space and in Central and Eastern Europe is an important impetus for a critical analysis of where we are 30 years later, how we distanced ourselves from totalitarianism and how we overcame it, how we are telling about this experience to future generations, what challenges we face today.

Georgia’s experience in the process of the collapse of the Soviet Union is, on the one hand, part of this overall picture and, on the other, is characterised by its particularities. The ongoing school competition “30 years since the Collapse of the Soviet Union” aims to highlight these accents and revive the memory.

Created to promote the competition, this calendar has rather the character of an educational brochure. In order to compile the chain of calendar events, we focused on the collapse of the Soviet Union and the difficult and complex first period (1985-1993) in the transition to a new dimension. The dizzying events of those years, the rise of radicalism, conflicts, mistakes, the unsuccessful transition, and tragedies have shaped the fundamental challenges, the overcoming of which is still on the agenda of the Georgian state and society.

The purpose of the publication is to make the reader look at seemingly well-known events and processes from a different perspective, to analyse the facts and to awaken the desire for a more thorough study of this period, to encourage schoolchildren to talk to the generation who witnessed and who was involved in ending of the totalitarian state and our country’s entrance in a new era. Not many people are interested in their experience, but after three decades, the public should hear their voices - How did ordinary people live in cities and regions of the late Soviet Union? How did the signals of “Perestroika” affect them? How did individuals or communities try to survive the global crisis? What were the motives for the involvement in the mass protest movement? What was their vision of the future? What it was like, to be a citizen of the newly independent state?

2022

იანვარი

ორშ	სამშ	მომ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

ფოტო: გურამ წიბახაშვილი

1987 წლის 27 იანვარი

ცეკას პლენუმი – პერესტროიკის გამოცხადება

1987 წელს კომპარტიის იანვრის პლენუმზე გორბაჩოვმა გამოაცხადა გარდაქმნა (პერესტროიკა), როგორც იდეოლოგია, როგორც საბჭოთა ცხოვრების ყველა სფეროს ძირეული და საყოველთაო ტრანსფორმაცია საჯაროობის გზით.

ამ დროს ხელისუფლებაში ყველას ესმოდა, რომ ცვლილებები უკვე გარდაუვალი იყო. მერბილდა ცენზურა და შესაძლებელი გახდა მანამდე ტაბუდებული თემების (სტალინური რეპრესიები, სექსი და ძალადობა, ნარკომანია, ე.წ. „ცუდი ახალი ამბები“) განხილვა მედიაში, დაიწყო აკრძალული ავტორების გამოქვეყნება, დასაშვები გახდა კერძო მეწარმეობა, დასავლეთთან ურთიერთობების გასაუმჯობესებლად დამკვიდრება დაიწყო „ახალმა აზროვნებამ“.

უკვე მე-19 პარტიული კონფერენციის რეზოლუცია (1988 წლის 1 ივლისი) ახალი იდეოლოგიის არსის წარმოჩენას ცდილობს: „კომუნისტურ პარტიას, საბჭოთა ხალხს ესაჭიროება სიმართლე, სრული და ობიექტური ინფორმაცია ყოველივე იმის შესახებ, რაც საზოგადოებაში ხდება“.

თუ საჯაროობა თავიდან ნიშნავდა მედიის მონაწილეობას კორუმპირებული ბიუროკრატის საკმინაობის მხილებაში, გარდაქმნის მეორე ეტაპზე ე.წ. ცუდი ინფორმაციის დამალვა მოძველებულ ტრადიციად ჩაითვა და საჯარო-საკომუნიკაციო არხების დიაობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ცენზურამ – მთავლიტმა შეარბილა წნეხი, მაგრამ ხელიდან არ უშვებდა სადავეს. ცენზურა საბჭოთა კავშირში ოფიციალურად მხოლოდ 1991 წლის 15 ოქტომბერს გაუქმდა.

ცენზურის გაუქმებას წინ უძღოდა საბჭოთა კავშირის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება „ამერიკის ხმის“, „ბი-ბი-სის“, „რადიო თავისუფლებისა“ და სხვა მნიშვნელოვანი უცხოური რადიოგადამცემების სიგნალის ჩახშობის შეწყვეტის შესახებ (1986 წლის 25 სექტემბერი), მთავლიტის ხელმძღვანელობით ამუშავდა უწყებათმორისი კომისია, რომელმაც დაიწყო გამოცემების გადახედვა მათი სპეციალური ფონდებიდან ღია ფონდებისათვის გადასაცემად (1987 წლის დასაწყისი).

მიხეილ გორბაჩოვს ეკონომიკური და პოლიტიკური გარდაქმნები სურდა, ის უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოების ცნობიერების გარდაქმნას ცდილობდა, რაც ყველაზე მეტად კულტურისა და მედიის სფეროს უნდა დასტყობოდა. პერესტროიკა მართლაც აისახა მედიასა და კულტურაზე, მაგრამ იდეოლოგიის ჯებირიც გაარღვია და შეუქცევადი გახდა.

January 27, 1987

Central Committee Plenum – Declaration of Perestroika

Gorbachev proclaimed Reconstruction (Perestroika) as an ideology, as the fundamental and universal transformation of all spheres of the Soviet life through transparency (glasnost) at the January 1987 plenum of the Communist Party.

By this time, everyone in the government realised that changes were already inevitable. Censorship was eased and previous taboo topics (Stalinist repressions, sex, and violence, drug addiction, the so-called “bad news”) started to be discussed in the media, banned authors began to be published, private entrepreneurship became permitted, and a “new mindset” was introduced for improving relations with the West.

Already the resolution of the 19th Party Conference (July 1, 1988) tries to present the essence of the new ideology: “The Communist Party, the Soviet people need the truth, complete and objective information about everything that is happening in society.”

If publicity initially meant media involvement in exposing the activities of corrupt bureaucracies, in the second phase of the Perestroika, hiding the so-called “bad information” became an outdated tradition and the transparency of public-communication channels increased significantly. Main Literary (Censorship) Board softened the pressure but did not let go of the dispute. Censorship in the Soviet Union was officially abolished only on October 15, 1991.

The lifting of the censorship was preceded by a resolution of the Central Committee of the Soviet Union to stop the suppression of the Voice of America (VOA), the BBC, Radio Liberty (RL), and other important foreign radio broadcasts (September 25, 1986). An Inter-Agency Commission was launched under the auspices of the Main Literary (Censorship) Board, which began reviewing publications to be transferred from their special funds to open ones (early 1987).

Mikheil Gorbachev wanted economic and political reconstructions, he was primarily trying to change the public consciousness, which was supposed to reflect most on the cultural and media spheres. Perestroika did indeed affect the media and culture, but it also broke the barrier of ideology and became irreversible.

ფოტო: ნაზი გაბაიძე

2022

თებერვალი

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

1989 წლის 25 თებერვალი საპროტესტო დემონსტრაცია

1921 წლის 25 თებერვალს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ თბილისი დატოვა და ქალაქში საბჭოთა რუსეთის წითელი არმიის ნაწილები შემოვიდა. წლების მანძილზე საბჭოთა საქართველოს მთავრობა ამ დღეს „ზეიმობდა“, როგორც საქართველოს გასაბჭოების დღეს.

1989 წლის 25 თებერვალს, თბილისში დიდი სამგლოვიარო მიტინგი მოეწყო. უნივერსიტეტთან შეკრებილებს სიტყვით მიმართეს ეროვნული მოძრაობის ლიდერებმა. მომიტინგეებმა ისაუბრეს ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიაზე. წაიკითხეს გაეროსა და მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების მთავრობებისადმი გასაგზავნი დეკლარაციის ტექსტი საქართველოს საერთაშორისო უფლებების აღდგენის მოთხოვნით, რასაც 10000-ზე მეტმა ადამიანმა მოაწერა ხელი. ამ მანიფესტაციის შემდეგ მოძრაობის ლიდერები რამდენიმე დღით დააკავეს.

„ეს მიტინგი და აქცია იყო უკანასკნელი დიდი ღონისძიება ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა, რომელიც უსისხლოდ დამთავრდა. ვერ ვიტყვი ზუსტად, რა ნიშნებით, მაგრამ იმ დღეს ჰაერში უკვე იგრძნობოდა, რომ ხელისუფლების კურსი შეცვლილია ან რადიკალურად იცვლება დეპრესიისკენ. მიზეზი 25 თებერვლის აქცია-რეფერენდუმი იყო, რომელმაც ნათლად გამოაჩინა, რომ ქართველ ხალხს სსრკ-ში ყოფნა არ სურს“ (ნოდარ ნათაძე)

მაღე მიტინგებისა და დემონსტრაციების ტალღა მთელ ქვეყანას მოედო. 1989 წლის 9 აპრილის მშვიდობიანი აქციის სისხლიანმა დარბევამ პროცესები შეუქცევადი გახადა.

1990 წლის 25 თებერვალს „კომუნისტში“ გასაბჭოების დღის ტრადიციული მილოცვა აღარ დაბეჭდილა. საქართველოს გასაბჭოების დაგმობა მთელი საბჭოური ნარატივის უარყოფასაც ნიშნავდა.

საქართველოს ეროვნულმა მოძრაობამ 1990 წლის გაზაფხულზე აიძულა კომუნისტური ხელისუფლება მიეღო რამდენიმე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება. კერძოდ, 1990 წლის 9 მარტის დადგენილებაში საქართველოს სსრ-ის უზენაესმა საბჭომ ჩაწერა, რომ 1921 წლის თებერვალში საქართველოში საბჭოთა რუსეთის ჯარების შემოყვანა და მთელი ტერიტორიის დაკავება წარმოადგენდა ინტერვენციას და ოკუპაციას არსებული წყობის დამხობის მიზნით, ხოლო პოლიტიკური თვალსაზრისით - ანექსიას.

1990 წლის 28 ოქტომბერს არჩევნებში გაიმარჯვა ზვიად გამსახურდიას პარტიამ, „მრგვალი მაგიდა – თავისუფალი საქართველო“. არჩეული უზენაესი საბჭოს პირველ სესიაზე საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ ერთხმად მიიღო კანონი, რომელშიც ჩაიწერა, რომ 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახით აღდგენილი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა 1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთმა ოკუპაციისა და ფაქტობრივი ანექსიის გზით წაართვა.

February 25, 1989 Protest March

On February 25, 1921, the government of the First Democratic Republic left Tbilisi, and units of the Soviet Russian Red Army entered the city. For years, the government of Soviet Georgia was “celebrating” this day as the day of the Sovietisation of Georgia.

On February 25, 1989, a large funeral rally was held in Tbilisi. Leaders of the national movement addressed those gathered at the university. The protesters mentioned the annexation of Georgia by Bolshevik Russia. They read the text of the declaration to be sent to the governments of the UN and the leading countries of the world demanding the restoration of Georgia's international rights, which was signed by more than 10000 people. The leaders of the movement were detained for several days after this manifesto.

“This rally and protest was the last major event of the National Liberation Movement that ended without bloodshed. I cannot exactly say to what extent but we already felt that day that the course of government had changed or was radically moving towards depression. The reason was the February 25 rally referendum, which made it clear that the Georgian people do not want to be part of the USSR” (Nodar Natadze).

A wave of rallies and demonstrations swept across the country soon. The bloody dispersal of the peaceful demonstration on April 9, 1989, made the processes irreversible.

On February 25, 1990, the traditional congratulations on the Soviet Occupation Day were not published. The condemnation of the Soviet Union also meant the rejection of the entire Soviet narrative.

In the spring of 1990, the Georgian National Movement forced the communist government to make several important decisions. In particular, in the resolution of March 9, 1990, the Supreme Soviet of the Georgian SSR stated that the arrival of Soviet Russian troops in Georgia in February 1921 and the occupation of the entire territory was an intervention and occupation in order to overthrow the existing group, and from a political point of view, it was an annexation.

On October 28, 1990, Zviad Gamsakhurdia's party “Round Table - Free Georgia” won the elections. At its first session, the elected Supreme Council of the Republic of Georgia unanimously adopted a law stating that the state independence of the Democratic Republic of Georgia restored on May 26, 1918, was seized by Soviet Russia seized through occupation and de facto annexation in February-March 1921.

ფოტო: ჯემალ კასრაძე

2022

მარტი

ორშ	სამშ	მომ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

1991 წლის 31 მარტი. რეფერენდუმი

1991 წლის 31 მარტს საქართველოს რესპუბლიკაში ჩატარდა საყოველთაო-სახალხო რეფერენდუმი. მოსახლეობამ ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას 1918 წლის 26 მაისის „დამოუკიდებლობის აქტის“ საფუძველზე. როგორც საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის მაშინდელი მოადგილე ნემო ბურჭულაძე იხსენებს, დამოუკიდებლობის აღდგენის რეფერენდუმის ჩატარება დააჩქარა საბჭოთა კავშირის მასშტაბით ჩატარებულმა რეფერენდუმმა, რომლის შევითხვა ასეთი სახით იყო ჩამოყალიბებული: გსურთ თუ არა საბჭოთა კავშირის შენარჩუნება?

ცენტრალურმა სარეფერენდუმო კომისიამ დაადგინა:

საქართველოს რესპუბლიკაში ამომრჩეველთა საერთო რიცხვი იყო 3 მლნ 672 ათას 403;

სარეფერენდუმოდ გამოტანილი საკითხის დადებითად გადაწყვეტას მხარი დაუჭირა კენჭისყრის მონაწილეთა რიცხვის 99,08%-მა;

ავთხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ამომრჩეველთა საერთო რიცხვი იყო 347.175. რეფერენდუმში მონაწილეობა მიიღო 61,27%-მა, კენჭისყრაში – 61,23%-მა. სარეფერენდუმოდ გამოტანილი საკითხის დადებითად გადაწყვეტას მხარი დაუჭირა კენჭისყრის მონაწილეთა 97,73%-მა.

ცხინვალში, ყორნისისა და ჯავის რაიონებში რეფერენდუმი არ ჩატარებულა, მაგრამ საქართველოს ამომრჩეველთა საერთო რიცხვში გათვალისწინებულ იქნა ამ რეგიონის ამომრჩეველთა რაოდენობა. ცხინვალის რაიონში რეფერენდუმი ჩატარდა შვიდ სასოფლო საკრებულოს ტერიტორიაზე, სადაც ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობა 11376 იყო. გაიცა 10182 ბიულეტენი, რომელთაგან ორი ბათილად იქნა ცნობილი. სარეფერენდუმო კითხვას დადებითი პასუხი გასცა 10180-მა ამომრჩეველმა.

სოციოლოგი ემზარ ჯგერენაია აღნიშნავს: 1991 წლის 31 მარტს, საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ, ქართველი ხალხი, როგორც გარკვეული კულტურისა და პოლიტიკის დამოუკიდებელი გამტარებელი ერთობა, პირველად გამოვიდა მსოფლიოს წინაშე:

„ამიტომ გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ეს იყო ფუძემდებლური მოვლენა ჩვენი ქვეყნისთვის. ეს დღე ქართველი ხალხის კოლექტიურ მეხსიერებაში, კულტურულ მეხსიერებაში მუდმივად უნდა ფიგურირებდეს როგორც ერთგვარი ამოსავალი, დაბადების ტოლფასი მოვლენა. ცხადია, ქართველი ერი არის უძველესი, მაგრამ ეს დღე არის პოლიტიკური ერის დაბადების დღე“.

March 31, 1991. Referendum

On March 31, 1991, a general referendum was held in the Republic of Georgia. The population unanimously supported the restoration of Georgia's state independence on the basis of the “Independence Act” of May 26, 1918. As Nemo Burchuladze, the then Deputy Chairman of the Supreme Council of the Republic of Georgia, recalls, the referendum on the restoration of independence was hastened by a referendum held throughout the Soviet Union, the question of which was: “Would you like to preserve the Soviet Union?”

The Central Referendum Commission determined:

The total number of voters in the Republic of Georgia estimated 3 672 403 people;

99.08% of voters supported the positive resolution of the issue in the referendum;

The total number of voters in the Autonomous Republic of Abkhazia was 347,175. 61.27% took part in the referendum, 61.23% - in the voting. 97.73% of the voters supported the positive resolution of the issue in the referendum

No referendum was held in Tskhinvali, Kornisi, and Java districts, but the number of voters in this region was considered on the total number of the voters in Georgia. The referendum in the Tskhinvali Region was held on the territory of seven village councils, where the total number of voters was 11,376 people. 10,182 ballots were issued, two of which were annulled. 10,180 voters answered positively to the questions of the referendum.

Sociologist Emzar Jgerenaia notes: on March 31, 1991, after the collapse of the Soviet Union, the Georgian people, as an independent implementing unity of a certain culture and politics, first appeared internationally:

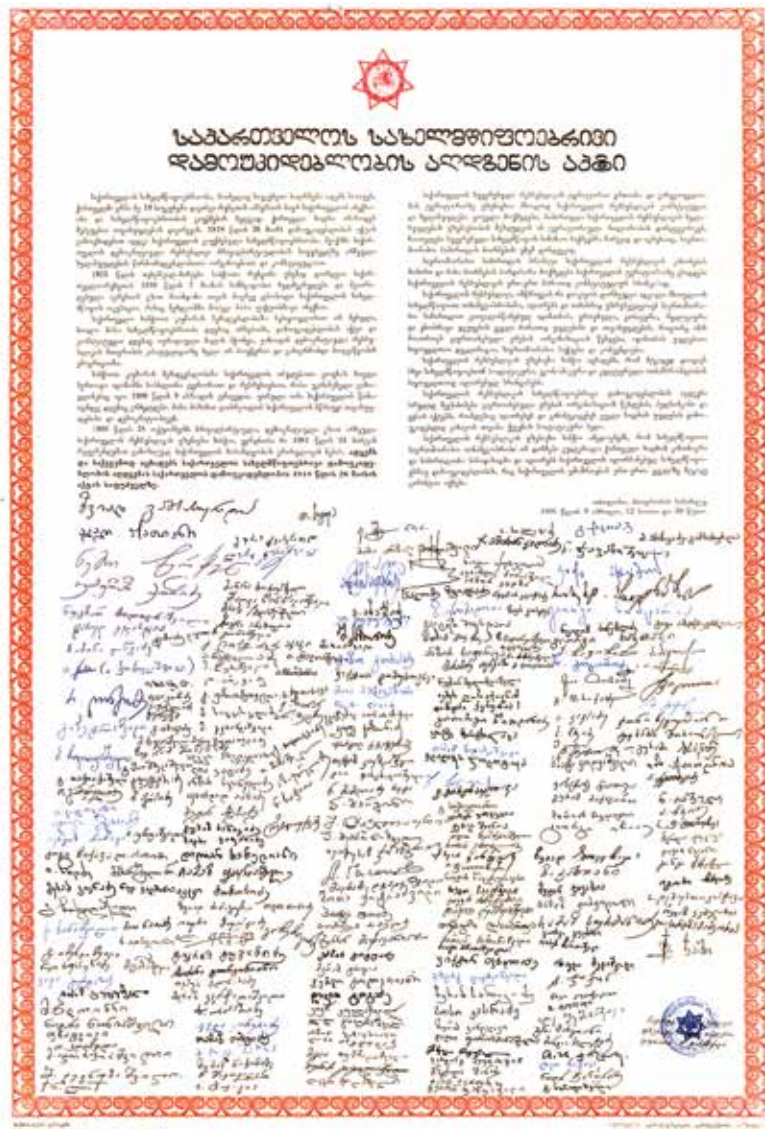
“Therefore, it can be said without exaggeration that it was a fundamental occasion for our country. This day should always appear in the collective memory of the Georgian people, it should serve as a kind of starting point, a phenomenon equal to birth, in the cultural memory. Obviously, the Georgian nation is ancient, but this is the birthday of a political nation.”

2022

აპრილი

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი

1991 წლის 9 აპრილი დამოუკიდებლობის გამოცხადება

1991 წლის 9 აპრილს, 12 საათსა და 30 წუთზე უზენაესი საბჭოს საგანგებო სხდომამ მიიღო საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი, რომელსაც ხელი მოაწერეს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოსა და მთავრობის წევრებმა. ამ თარიღს სიმბოლური დატვირთვა ჰქონდა. ასე იქცა 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგიკული დღე საქართველოს დამოუკიდებლობის დღედ.

1991 წლის 9 აპრილს, საქართველოს უზენაესი საბჭოს პირველი სესიის საგანგებო სხდომის დაწყების წინ, შეკრებილბმა წუთიერი დუმილით პატივი მიაგეს 1989 წლის 9 აპრილს დაღუპულთა ხსოვნას. საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარემ, ზვიად გამსახურდიამ დეკლარაციას მიმართა: „პატივცემულო დეკლარაციებო! პატივცემულო სტუმრებო! პატივცემულო საზოგადოება! დღეს ჩვენ უნდა ვიმსჯელოთ ჩვენი ერის, ჩვენი რესპუბლიკის მომავალ ბედზე, მის იურიდიულ სამართლებრივ სტატუსზე ... ყოველივე ზემოთ თქმულიდან მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ, რეფერენდუმზე გამოხატული ხალხის ნების გათვალისწინებით, მსოფლიოს ცივილიზებულ ერთა წინაშე გამოაცხადოს საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრიობის აღდგენა 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტის საფუძველზე, რათა საქართველომ დაიკავოს ღირსეული ადგილი მსოფლიოს სუვერენულ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში...“

ერთხმად მიღებული საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტი აცხადებდა: „1990 წლის 28 ოქტომბრის მრავალპარტიული, დემოკრატიული გზით არჩეული, საქართველოს უზენაესი საბჭო, ეყრდნობა რა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმით გამოხატულ საქართველოს მოსახლეობის ერთსულოვან ნებას, ადგენს და საქვეყნოდ აცხადებს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას საქართველოს დამოუკიდებლობის 1918 წლის 26 მაისის აქტის საფუძველზე. საქართველოს სუვერენული რესპუბლიკის ტერიტორია ერთიანი და განუყოფელია. მის ტერიტორიაზე უზენაესია მხოლოდ საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუცია და ხელისუფლება“.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტს ხელი მოაწერეს საქართველოს კომპარტიის დეკლარაციებმა, რომლებიც 250-ადგილიან უზენაეს საბჭოში 64 მანდატს ფლობდნენ.

„გვიან ღამით დავბრუნდი უზენაეს საბჭოში. შენობაში თითქმის არავინ იყო, დაცვა და რამდენიმე თანამშრომელი. ფანჯრიდან გადმოვხედე რუსთაველს. სახსე იყო. არც თავი ჩანდა და არც ბოლო – მთელი საქართველო ქუჩაში იდგა. ნამდვილი სახალხო ზეიმი იყო, რომელსაც არ ჰყავდა ორგანიზატორი (ნემო ბურჭულაძე).

April 9, 1991 Declaration of Independence

At 12:30 on April 9, 1991, the Extraordinary Session of the Supreme Council adopted the Act on the Restoration of State Independence of Georgia, which was signed by the members of the Supreme Council and the Government of the Republic of Georgia. This date had a symbolic meaning. This is how the tragic day of April 9, 1989, became the Independence Day of Georgia.

On April 9, 1991, before the start of the extraordinary meeting of the first session of the Supreme Council of Georgia, the audience observed a minute of silence in memory of those who died on April 9, 1989. The Chairman of the Supreme Council of Georgia, Zviad Gamsakhurdia addressed the MPs:

"Dear MPs! Dear guests! Dear society! Today we must discuss the future fate of our nation, of our Republic, its legal status ... Based on all the above, we consider it advisable for the Supreme Council of the Republic of Georgia, taking into account the will of the people expressed in the referendum, to declare the restoration of Georgia's independence on the basis of May 26, 1918 Independence Act, in order to allow Georgia to take its rightful place in the community of sovereign states of the world ..."

The unanimously adopted Act on the Restoration of Independence of Georgia stated:

"Multiparty, democratically elected on October 28, 1990, the Supreme Council of Georgia, relies on the unanimous will of the Georgian people, expressed in a referendum on March 31, 1991, establishes and announces the restoration of the state independence of Georgia on the basis of the May 26, 1918 Independence Act. The territory of the Sovereign Republic of Georgia is united and indivisible. Only the Constitution and the Government of the Republic of Georgia are supreme on its territory."

The Act on the Restoration of the State Independence of Georgia was also signed by those MPs of the Georgian Communist Party, who held 64 seats in the 250-seat Supreme Council.

"I returned to the Supreme Council late last night. There was almost no one in the building, only the guards and a few employees. I looked out of the window at Rustaveli. It was full. The whole of Georgia was outside in the streets. It was a real public celebration that had no organizer." (Nemo Burchuladze).

ფოტო: ჯემალ კასრაძე

2022

მაისი

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

1991 წლის 26 მაისი პირველი საპრეზიდენტო არჩევნები

1988 წლის 26 მაისს გაიმართა პირველი საპროტესტო დემონსტრაცია. ასე იწყება დამოუკიდებლობის დღის ქართული საზოგადოების ცნობიერებაში დაბრუნება. ბევრად უფრო მასშტაბურად აღინიშნა ეს დღე მომდევნო, 1989 წლის 26 მაისს. უნივერსიტეტის წინ დაწყებული მიტინგი დიდხანს არ გაგრძელებულა. მომიტინგეთა ნაწილი დაიძრა ვაკის პარკისკენ, შემდეგ ვაკის პარკიდან რუსთაველის გამზირის გავლით გაემართა სიონისკენ.

1990 წლის 22 ნოემბრის დადგენილებით საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ გააუქმა ყველა საბჭოთა დღესასწაული და შემოიღო ახალი უქმე დღეები (გიორგობა, მარიამობა, აღდგომა და ა.შ.), რომელთა შორის იყო ასევე 26 მაისი – საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღე.

1991 წლის 26 მაისს საქართველოში საპრეზიდენტო არჩევნები გაიმართა. ეს იყო პირველი, დემოკრატიული საპრეზიდენტო არჩევნები. (რესპუბლიკის პრეზიდენტის თანამდებობა შემოღებულ იქნა 1991 წლის 14 აპრილს, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მიერ ზვიად გამსახურდიას მოთხოვნით). ამ არჩევნებში ზვიად გამსახურდიას აქტიური ამომრჩევლის – 87.03 პროცენტმა დაუჭირა მხარი.

მიუხედავად არჩევნებში დამაჯერებელი გამარჯვებისა, საქართველოს პირველი პრეზიდენტის მიმართ უკმაყოფილება დღითი დღე იზრდებოდა, 1991 წლის შემოდგომაზე პროტესტი მასობრივ დემონსტრაციებში გადაიზარდა და წლის მიწურულს, 22 დეკემბერს შეიარაღებული გადატრიალება დაიწყო. 1992 წლის 6 იანვარს პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია აზერბაიჯან-სომხეთის გავლით ჩეჩნეთში გაიხიზნა. თბილისში შექმნილმა სამხედრო საბჭომ მოსკოვიდან ჩამოიყვანა ედუარდ შევარდნაძე, რომელიც ახალ ორგანოს, სახელმწიფო საბჭოს ჩაუდგა სათავეში.

26 May, 1991 First Presidential Elections

On May 26, 1988, the first protest march was held. This is how Independence Day begins to return to the consciousness of Georgian society. This day was celebrated on a much larger scale the following year, on May 26, 1989. The rally that started in front of the university did not last long. Some of the protesters moved to Vake Park, then from Vake Park along Rustaveli Avenue to Sioni.

By a decree of November 22, 1990, the Supreme Council of the Republic of Georgia abolished all Soviet holidays and introduced new ones (St. George's Day, St. Mary's Day, Easter, etc.), including May 26 - the Day of Restoration of State Independence of Georgia.

On May 26, 1991, presidential elections were held in Georgia. It was the first democratic presidential election (the post of the President of the Republic was introduced on April 14, 1991, at the request of Zviad Gamsakhurdia, by the Supreme Council of the Republic of Georgia). Zviad Gamsakhurdia was supported by 87.03% of active voters in this election.

Despite the convincing victory in the elections, dissatisfaction with the first president of Georgia was growing day by day. In the autumn of 1991, the protests escalated into mass demonstrations, and at the end of the year, on December 22, an armed coup began. On January 6, 1992, President Zviad Gamsakhurdia escaped to Chechnya via Azerbaijan-Armenia. The military council formed in Tbilisi brought Eduard Shevardnadze from Moscow, who became a Head of a new body, the State Council.

2022

ივნისი

ორშ	სამშ	მთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

ფოტო: შახ აივაზოვი

1992 წლის 24 ივნისი დაგომისის (სოჰის) შეთანხმება

1992 წლის ივნისში ცხინვალის რეგიონი ცხელ წერტილად რჩებოდა. 15 ივნისს რუსეთის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარემ, რუსლან ხასბულატოვმა თავის მიმართვაში ეს კონფლიქტი სამხრეთელ ოსთა გენოციდად და ისტორიული სამშობლოდან მასობრივ გაძევებად მონათლა. 17 ივნისს ე. შევარდნაძემ ამ განცხადების საპასუხოდ გაავრცელა თავისი მიმართვა, რომელშიც ბრალი დასდო რუს დეპუტატს სიმართლის დამახინჯებაში:

„არაფერი თქმულა რუსეთის ტერიტორიიდან კონფლიქტის ზონაში შემოტანილ საბრძოლო ტექნიკაზე და მოხალისეებზე, რომლებიც „რუსეთის სამხრეთ საზღვრებს იცავენ ცხინვალში“, კრინტიც არ დაუძრავთ ასობით მოკლულ, დასახიჩრებულ, დამწვარ ქართველზე, ათობით ნაცარტუტად ქცეულ სოფელზე, ათასობით ქართველ ლტოლვილზე, რომლებიც ისევ, როგორც ოსები, გადახვეწილნი არიან ...“.

18 ივნისს მდგომარეობა უფრო დაიძაბა. 16 საათზე ცხინვალის რაიონში სამი საბრძოლო ვერტმფრენი რუსეთის სამხედრო ძალების საცნობი ნიშნებით თავს დაესხა საქართველოს ეროვნული გვარდიის ქვედანაყოფებს. მათ ჰოზიციებს რაკეტები დაუშინეს და შემდეგ მცირე სიმაღლიდან შეუტყეს ქართულ სოფლებს ტყვიამფრქვევის ცეცხლით. ცხინვალის მხრიდან დაიწყო შეიარაღებულ ფორმირებათა შემოტევა ტანკებით და ჯავშანტრანსპორტიორებით. კონფლიქტი ახალ მასშტაბს იძენდა. მასში უკვე უშუალოდ იყო ჩართული რუსული შეიარაღებული ძალები. სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე ასევე მიმართავდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირს, თანამშრომლობის ჩრდილოატლანტიკურ საბჭოს, ევროპის გაერთიანებებს და სხვა საერთაშორისო და რეგიონულ ორგანიზაციებს, არ დაეშვათ აგრესია საქართველოს რესპუბლიკის წინააღმდეგ. 21 ივნისს ე. შევარდნაძე კვლავ ღია წერილს აქვეყნებს. ამჯერად ადრესატი რუსეთის ვიცე-პრეზიდენტი, ალექსანდრე რუცკოია. წერილში ის რუსეთის ვიცე-პრეზიდენტს კონფლიქტის ესკალაციის მცდელობაში ადანაშაულებს.

1992 წლის ივნისში დაგომისში შედგა შეხვედრა საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარეს, ედუარდ შევარდნაძესა და რუსეთის პრეზიდენტ ბორის ელცინს შორის. შეხვედრა ეხებოდა შიდა ქართლში (ე.წ. სამხრეთ ოსეთში) განვითარებულ მოვლენებს. დაგომისის შეხვედრაზე, ელცინმა და შევარდნაძემ მიიღეს კომუნიკე „საქართველო-ოსეთის კონფლიქტის მოწესრიგების პრინციპების შესახებ“.

მიუხედავად ამ შეთანხმებისა, რუსეთის მხრიდან პროვოკაციული ქმედებები არ შეწყვეტილა. მაგ. 13 ივლისს ცეცხლი დაუშინეს თამარაშენს, დაიღუპა 1 გვარდიელი, დაიჭრა – 6. გრძელდებოდა საქონლისა და ადამიანების გატაცებები.

24 June, 1992 the Sochi (Dagomys) Agreement

In June 1992, the Tskhinvali Region remained a hot spot. On June 15, the Chairman of the Supreme Council of Russia, Ruslan Khasbulatov, called the conflict a genocide of South Ossetians and a mass expulsion from their historic homeland. On June 17, E. Shevardnadze issued a statement in response to the Russian MP, accusing him of distorting the truth:

“Nothing was said about the military equipment and volunteers brought from the Russian territory to the conflict zone, “guarding Russia’s southern borders in Tskhinvali,” nothing was mentioned about the hundreds of killed, harmed, burned Georgians, the dozens of villages turned into ruins, the thousands of Georgian refugees who, like the Ossetians, are resettled...”

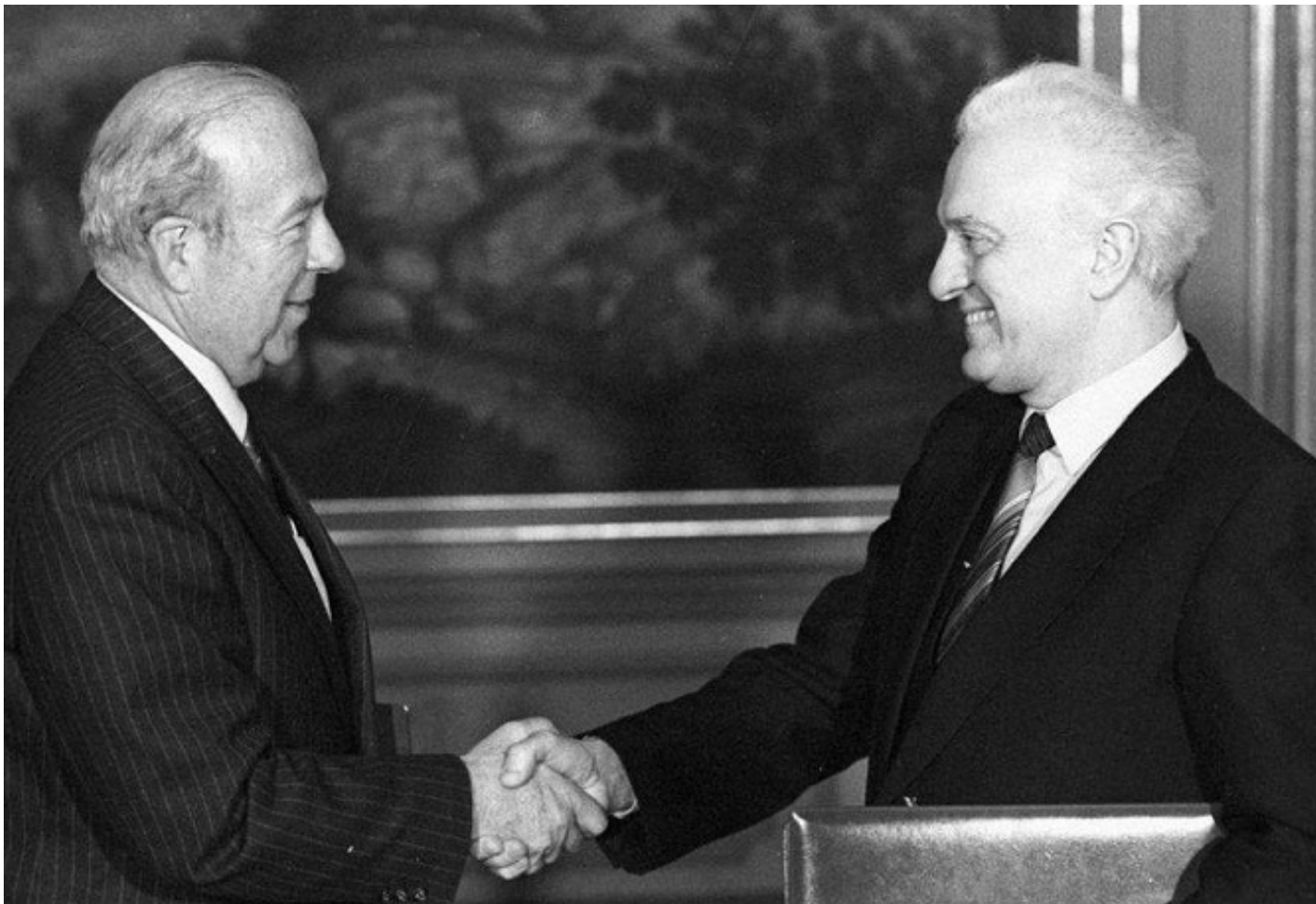
On June 18, the situation escalated. At 16:00, three combat helicopters with Russian military insignia attacked units of the Georgian National Guard of the Tskhinvali District. They fired rockets at positions and then attacked Georgian villages with machine-gun fire from a low altitude. Armed formations launched an offensive using tanks and armored personnel carriers from Tskhinvali. The conflict was taking on a new scale. The Russian Armed Forces were already directly involved in it. The Chairman of the State Council also appealed to the United Nations, the European Security and Cooperation Council, the North Atlantic Council, the European Union, and other international and regional organisations to refrain from aggression against the Republic of Georgia. On June 21, E. Shevardnadze publishes an open letter again. This time the addressee is the Vice President of Russia, Alexander Rutskoy. In the letter, he accuses the Vice President of Russia of trying to escalate the conflict.

In June 1992, a meeting between the Chairman of the State Council of the Republic of Georgia, Eduard Shevardnadze, and the President of Russia, Boris Yeltsin was held in Dagomisi. The meeting focused on the developments in Shida Kartli (so-called South Ossetia). At the Dagomisi meeting, Yeltsin and Shevardnadze adopted a communiqué on “Principles for settling the Georgian-Ossetian conflict.”

Despite this agreement, provocative actions by Russia did not cease. For instance, on July 13, Tamarasheni was bombed, 1 guard was killed, and 6 were wounded. Livestock and people were kidnapped.

2022

ფოტო: სერგეი გუნევი. РИА Новости

ივლისი

ორშ	სამშ	მომ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

1992 წლის 10 ივლისი. ჰელსინკის კონფერენცია

1992 წლის 8 ივლისს საქართველოს დელეგაციამ, რომელსაც ედუარდ შევარდნაძე მეთაურობდა, მონაწილეობა მიიღო ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის საბოლოო აქტის ხელმოწერის ცერემონიაში.

საზეიმო შეხვედრაზე სიტყვა წარმოთქვა ედუარდ შევარდნაძემ: „საქართველო დიდხანს ელოდა ამ დღეს. მისთვის აქ ყოფნა ბევრს ნიშნავს, უპირველეს ყოვლისა კი, ევროპის სულიერ სამყაროში დაბრუნებას“.

10 ივლისს ჰელსინკის უმაღლესი დონის შეხვედრის მონაწილე სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურებმა მიიღეს დეკლარაცია, „ცვლილებათა ხანის იმედები და პრობლემები“.

ამ დეკლარაციაში აისახა ცივი ომისა და ტოტალიტარული რეჟიმის დასასრული, ახალი სუვერენული სახელმწიფოების გაჩენა. მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა და ტოტალიტარული საზოგადოებისგან დარჩენილი პრობლემებისა, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ფარგლებში დაიგეგმა დემოკრატიული პრინციპების დანერგვისა და გადრეკვისკენ მიმართული ქმედებები. საქართველომ აიღო ვალდებულება, დაეცვა დემოკრატიული და პლურალისტური საზოგადოების ღირებულებები, რაც გულისხმობდა უმცირესობის უფლებების დაცვას, რელიგიურ შემწყნარებლობას და სხვა.

ამ პროცესში ჩაერთო ნატო, რომელმაც მიიღო ახალი სტრატეგიული კონცეფცია და განამტკიცა თავისი, როგორც ევროპის უშიშროების შემადგენელი ელემენტის როლი. შეიქმნა ჩრდილოატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭო, რომელმაც განსაზღვრა თანამშრომლობის მექანიზმები ახალ პარტნიორებთან.

10 July, 1992. Helsinki Conference

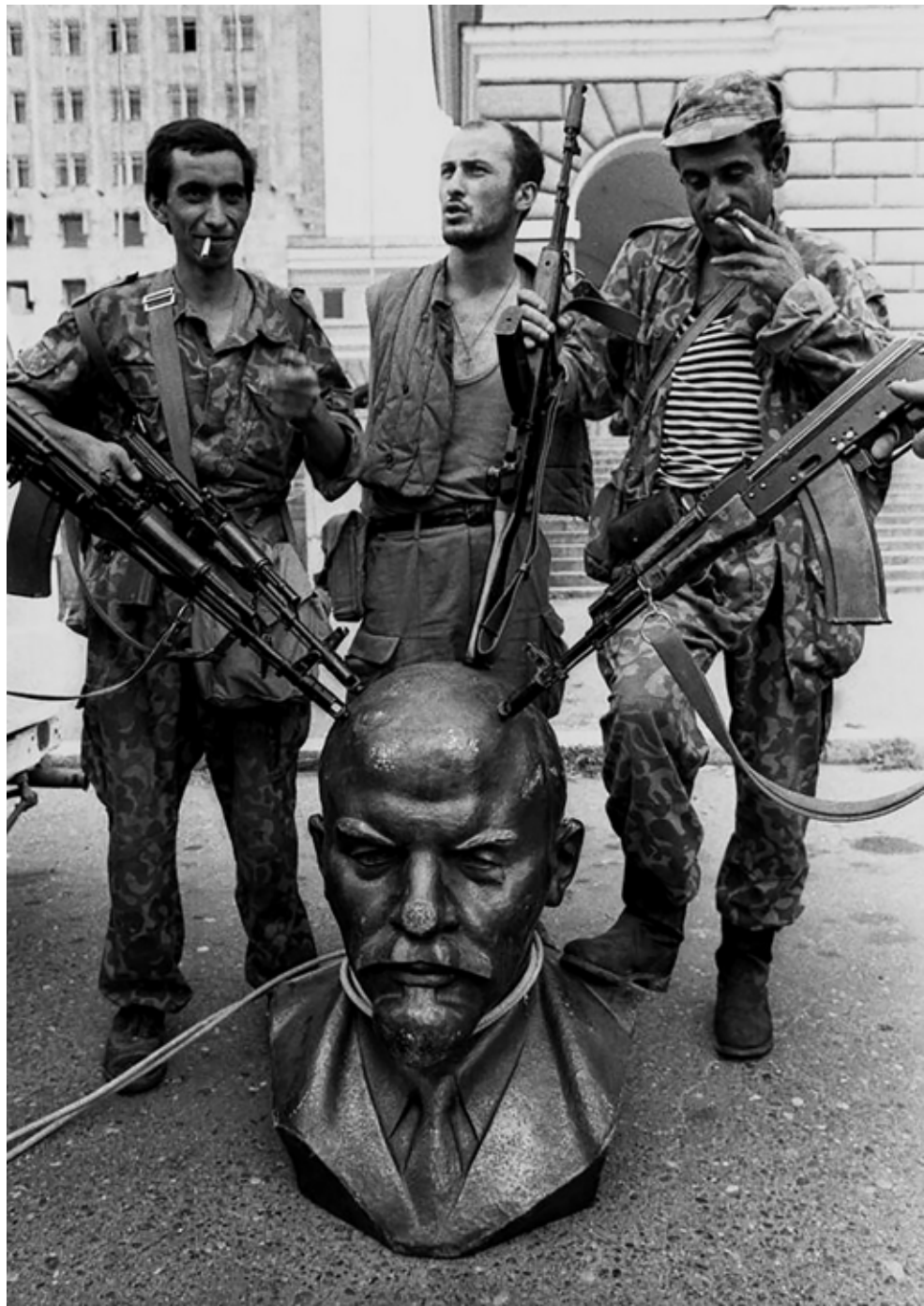
On July 8, 1992, a Georgian delegation led by Eduard Shevardnadze participated in the signing ceremony of the Final Act on Security and Cooperation in Europe.

Eduard Shevardnadze delivered a speech at the official ceremony: “Georgia has been waiting for this day for a long time. For it, being here means a lot, first of all, returning to the spiritual world of Europe.”

On July 10, the Heads of States and Governments of the Helsinki Summit adopted a declaration entitled “Promises and Problems of Change.”

This declaration reflected the end of the Cold War and the rise of totalitarian regimes, the emergence of new sovereign states. Despite the challenges and the remaining problems of the totalitarian society, actions aimed at introducing and deepening democratic principles were planned within the framework of European security and cooperation. Georgia has committed itself to upholding the values of a democratic and pluralistic society, including the protection of the rights of minorities, religious tolerance, and more.

NATO was involved in this process by adopting a new strategic concept and strengthening its role as an integral part of European security. The North Atlantic Cooperation Council was established, which defined mechanisms for cooperation with new partners.

ფოტო: გიორგი ცაგარელი

2022

აგვისტო

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

1992 14 აგვისტო. აფხაზეთის ომის დაწყება

აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში სამხედრო დაპირისპირება 1992 წლის 14 აგვისტოს დაიწყო. ოფიციალური ინფორმაციით, საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭოს გადაწყვეტილებით, რესპუბლიკის შეიარაღებულმა ძალებმა „ნაწილობრივ შეიცვალეს დისლოკაციის ადგილი“. როგორც ოფიციალური ორგანო, სახელმწიფო საბჭოს პრესსამსახური (პრეზიდენტის დაჯარვით) წერდა (გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1992. N157), ამ გადაწყვეტილებას რამდენიმე მიზეზი განაპირობებდა:

„1. რკინიგზის ერთადერთი მაგისტრალი, რომელიც საქართველოსა და სომხეთს აკავშირებს რუსეთთან..., ექსპრეზიდენტ გამსახურდიას მომხრეთა დივერსიულ-ტერორისტული ჯგუფების მიერ ბლოკირებული აღმოჩნდა; ...

2. ამ ბანდებმა, რომლებსაც ბაზა აქვთ დასავლეთ საქართველოსა და აფხაზეთში, თბილისსა და სხვა ქალაქებში, მოახდინეს ტერორისტული აქტები ...;

3. გაიმართა 14 შეხვედრა ექსპრეზიდენტის მომხრეთა ჯგუფების ხელმძღვანელებთან და დაიდო ამდენივე შეთანხმება. ყველა ისინი ვერაგულად დაარღვიეს ...და ცხადი გახდა, რომ ეს აქცია მიზნად ისახავს ამა წლის 11 ოქტომბრისთვის დანიშნული პარლამენტის არჩევნების ჩაშლას... ამიტომ რესპუბლიკის ხელისუფალნი იძულებულნი გახდნენ, გამოეყენებინათ მათთვის კანონით მინიჭებული უფლებანი დესტრუქციული საქმიანობის აღსაკვეთად .

4. აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას შორის წინათ მიღწეული მორიგებით აფხაზეთის ხელისუფლებმა ვალდებულება იკისრეს, აღეკვეთათ მის ტერიტორიაზე მოქმედი დანაშაულებრივი უჯრონო ფორმირებების საქმიანობა თავიანთი ძალებით ... მათ ეს ვალდებულება არ შეასრულეს. ... აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას ეცნობა საქართველოს შეიარაღებული ძალების ქვედანაყოფების შეყვანის შესახებ. მას განუმარტეს ამ ღონისძიებათა მიზნები და შესთავაზეს თანამოქმედება და თანამშრომლობა. პასუხად ააფეთქეს ენგურზე გადებული ხიდი. წარმოიშვა რუსეთთან საქართველოს დამაკავშირებელი ხიდის მოსპობის საფრთხე. მონოეროვნულ საფუძველზე ჩამოყალიბებულმა აფხაზეთის ეროვნულმა გვარდიამ ცეცხლი დაუშინა საქართველოს არმიის ქვედანაყოფებს“.

14 August, 1992. Beginning of the War in Abkhazia

The military confrontation in the Autonomous Republic of Abkhazia began on August 14, 1992. According to official information, by the decision of the State Council of the Republic of Georgia, the Armed Forces of the Republic “partially changed the place of deployment.”

As the official body, the press service of the State Council (on behalf of the Presidium) stated (newspaper “Sakartvelos Respublika” (in English - “Republic of Georgia”), 1992. N157), this decision was due to several reasons:

“1. The only railway connecting Georgia and Armenia with Russia..., was blocked by subversive-terrorist groups of supporters of former President Gamsakhurdia...;

2. These mobs, having bases in Western Georgia and Abkhazia, Tbilisi, and other cities, have committed terrorist acts...;

3. 14 meetings were held with the leaders of the ex-president's supporters and the same number of agreements were reached. All of them were recklessly violated... and it became clear that this rally is aimed at disrupting the parliamentary elections scheduled for October 11 this year... Thus, the authorities of the Republic were forced to use the rights granted to them by law to prevent destructive activities.

4. According to the previous agreement reached between the leadership of the Autonomous Republic of Abkhazia, the Abkhazian authorities committed themselves to prevent the activities of illegal criminal formations operating on its territory by their own forces ... They did not fulfill this obligation. ... The leadership of the Autonomous Republic of Abkhazia was informed about the deployment of units of the Georgian Armed Forces. The aims of these actions were explained and cooperation and collaboration were offered. In response, a bridge over the Enguri was shelled. There is a danger of destroying the bridge connecting Georgia with Russia. “The Abkhaz National Guard, formed on a mono-national basis, fired on Georgian army units.”

ფოტო: შახ აივაზოვი

2022

სექტემბერი

ორშ	სამშ	მომ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

1993 წლის 27 სექტემბერი – სოხუმის დაცემა

1993 წლის 27 სექტემბერს ომის ბედი გადაწყდა. ქართულმა სახელმწიფომ დაკარგა ქალაქი სოხუმი. გრძელვადიან პერსპექტივაში ამ მოვლენას მოჰყვა „ქრონიკული ტერიტორიული კრიზისი, პოლიტიკური არასტაბილურობა, რუსეთის გეოსტრატეგიული ბატონობა, დიპლომატიური რესურსების უმეტესი ნაწილის „ხარჯვა“ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისათვის და არა საერთაშორისო პოლიტიკაში სრულფასოვანი ჩართვისათვის, „დარეგულირების ფორმატის“ პრევალირება, რაც ყოველთვის შეიცავს ზღვარსგადასული კომპრომისების რისკს, დევნილთა დიდი ნაკადით გამოწვეული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და სხვა“ (დ. ჯოჯუა).

27 სექტემბერს არ გამოსულა სამთავრობო გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“. 28 სექტემბრის ნომერი ედუარდ შევარდნაძის სიტყვებით იწყება. ის სოხუმის დაკარგვაში „ზვიადისტებს“ ადანაშაულებს: „გარემო ძალთა ინტერესები ვერაფერს დაგვაკლებდა, რომ არა შინაშლილობა და თანამოქალაქეთა ღალატი“. იმავე მიმართვაში ის ბოდიშს იხდის: „ვერ შევძელი. დაე, მაპატიონ თანამედროვეებმა და მთამომავლობამაც“.

ამავე დღეს რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო ავრცელებს ცნობას: „გაათვრებული ბრძოლების შემდეგ ქალაქი სოხუმი აფხაზთა შეიარაღებული ფორმირებების ხელში გადავიდა. რუსეთის წარმომადგენელთა გულმოდგინე ძალისხმევით მიუხედავად ვერ მოხერხდა სოხუმში საომარი მოქმედებების შეჩერება და ის, რომ მხარეები ეიძულებინათ, შეესრულებინათ ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ სოჭში მიღებული შეთანხმება. რუსეთის მხარე ახორციელებს საგანგებო ღონისძიებებს ქალაქიდან ქალების, ბავშვების, ავადმყოფებისა და დაჭრილების გადმოსაცანად. ამ მიზნებისთვის ამოქმედებულია შავი ზღვის ფლოტი ... რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტმა, ბორის ელცინმა მითითება მისცა თავდაცვის სამინისტროს, საჭირო დახმარება აღმოუჩინოს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს, სახელმწიფოს მეთაურს, ედუარდ შევარდნაძეს კონფლიქტის ზონის დატოვების საქმეში... რუსეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო კატეგორიულად უარყოფს ყოველგვარ ბრალდებას აფხაზეთში სისხლისღვრის უკანასკნელი გამაფრებების საქმეში რუსეთის ფედერაციისა და მისი შეიარაღებული ძალების რაიმე მონაწილეობის შესახებ“.

საქართველოს პარლამენტის მოთხოვნის შემდეგ ედუარდ შევარდნაძემ დატოვა სოხუმი და თბილისში დაბრუნდა. ლტოლვილი მოსახლეობა სხვადასხვა გზით ტოვებდა ქალაქს: ვინც მატარებლებსა და ვერტმფრენებში ვერ მოხვდა, ფეხით, ენგურის ხიდიდან თუ სვანეთის (ჭუბერის გზით) გავლით დაიძრა დასავლეთისკენ. ჭუბერის გზაზე დაიღუპა ასობით ადამიანი, ქალები, ბავშვები და მოხუცები.

აფხაზეთის ომმა, რომელიც 13 თვეს და 13 დღეს გაგრძელდა, სხვადასხვა მონაცემით, 10 ათასიდან 30 ათასამდე სამხედრო და სამოქალაქო პირის სიცოცხლე შეიწირა. დევნილად იქცა 300 000-მდე ადამიანი.

27 September, 1993 – The Fall of Sokhumi

On September 27, 1993, the fate of the war was decided. The Georgian state lost the city of Sokhumi. In the long run, this event was followed by a “chronic territorial crisis, political instability, Russian geostrategic domination, “spending” of most diplomatic resources on the restoration of territorial integrity rather than full involvement in international politics, overcoming a “regulatory format”, which always carries the risk of cross-border compromises, the socio-economic problems caused by the large influx of refugees, and so on.” (D. Jojua).

The government newspaper “Sakartvelos Respublika” (“Republic of Georgia”) was not published on September 27. The September 28 issue begins with the words of Eduard Shevardnadze. It blames the “Zviadists” for the loss of Sokhumi: “The interests of the external forces could not defeat us if not the internal conflict and betrayal of our fellow citizens.” In the same address, he apologises: “I could not. May my contemporaries and descendants forgive me.”

On the same day, the Russian Foreign Ministry issues a statement: “After the furious fighting, the city of Sokhumi fell into the hands of Abkhazian armed formations. Despite the diligent efforts of the Russian representatives, the hostilities in Sokhumi could not be ceased and the parties were forced to comply with the ceasefire agreement reached in Sochi. The Russian side is taking emergency measures to evacuate women, children, the sick, and the wounded from the city. The Black Sea Fleet has been launched for this purpose ... The President of the Russian Federation, Boris Yeltsin, instructed the Ministry of Defense to provide the necessary assistance to the Chairperson of the Georgian Parliament, Head of State Eduard Shevardnadze withdrawing from the conflict zone... “on any involvement of the Russian Federation and its armed forces in the escalation.”

At the request of the Georgian Parliament, Eduard Shevardnadze left Sukhumi and returned to Tbilisi. Refugees left the city in various ways: those who could not get on trains and helicopters, went by foot, across the Enguri Bridge, or through Svaneti (through Chuberi) headed west. Hundreds of people, women, children, and old people died on the Chuberi road.

According to various sources, the war in Abkhazia, which lasted 13 months and 13 days, claimed the lives of between 10,000 and 30,000 militaries and civilians. Up to 300,000 people became refugees.

ფოტო: ჯემალ კასრაძე

2022

ოქტომბერი

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

1993 წლის 3 ოქტომბერი - დსთ-ში შესვლის გამოცხადება

სოხუმის დაცემის შემდგომ სამოქალაქო დაპირისპირება კვლავ გაგრძელდა. 2 ოქტომბერს ქალაქი ფოთი ზვიად გამსახურდიას მომხრეებმა დაიკავეს. 3 ოქტომბერს ქუთაისსა და თბილისში კომუნდანტის საათი გამოცხადდა. 8 ოქტომბერს ედუარდ შევარდნაძემ მიიღო გადაწყვეტილება, საქართველო შესულიყო დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში (დსთ). მოგვიანებით, 1994 წლის 1 მარტის სხდომაზე, როცა პარლამენტმა კენჭი უყარა ამ გადაწყვეტილებას, მან ასე ახსნა თავისი ქმედება:

„...მას შემდეგ, რაც საქართველო გავიდა გარკვეულ სივრცეში, მას შემდეგ, რაც ჩვენ დაუწყვედით ჩვენი ბედი საერთაშორისო ორგანიზაციებს, მათ შორის გაეროს, ევროპერითანებას, გარკვეული აზრით ნატოსაც, დავიწყეთ თანამშრომლობა და სხვა ევროპულ საპარლამენტო სტრუქტურებს და ა.შ. მას შემდეგ, რაც გაირკვა ჩვენი ურთიერთობა ჩვენ მეზობლებთან – თურქეთთან, სომხეთთან, აზერბაიჯანთან, ირანთან, ასევე გერმანიასთან, საერთოდ დასავლეთთან და აღმოსავლეთის მთელ რიგ ქვეყნებთან. მას შემდეგ, რაც ჩვენ შევედით შავი ზღვისპირა ქვეყნების ეკონომიკურ ალიანსში, ამ ორგანიზაციის ერთ-ერთი ინიციატორი და დამაარსებელია საქართველო, რომელიც სამწუხაროდ და ჯერ-ჯერობით ჩვენ ვერ გვიშველის იმიტომ, რომ მისი ფორმირება დასაწყის სტადიაშია და სავსებით გასაგები მიზეზების გამო და მას შემდეგ, რაც დატრიალდა ეს უბედურება, ეს ტრაგედია, დავარგეთ აფხაზეთი და მას შემდეგ, აი ამას მე გთხოვთ განსაკუთრებით მიაქციოთ ყურადღება, თუ შეიძლება გამიწიეთ ანგარიში, რაც ქობულაძის რაზმები ქუთაისს მოადგა, წყალტუბო თითქმის აღებული იყო, სამოქალაქო ომი უკვე გარდუვალი იყო, სამოქალაქო ომი დაიწყო საქართველოში და მე მინდა შეგახსენოთ, რომ მიმაჩნდა, რომ ჩვენ ლამის განწირული ვართ მასიური ხოცვა-ჟლეტისათვის.

თქვენ გახსოვთ აქ თბილისელების შეკრება და არა მარტო თბილისელებისა, ის განგამის ზარები, რომელიც აქ ირევებოდა. ნუ დავივიწყებთ ამ ამბავს და მე მაშინ, მართლაც ტრაგიკულ დღეებში ვახლე მოსკოვს და ვთხოვე დევვით მაგისტრალები, რკინიგზის მაგისტრალები, ჩვენი პორტები, რადგან დაიკავეს ფოთი, თქვენ გახსოვთ ეს დღეები, დაიკავეს და გამარცხეს ფოთი, სამტრედია, გადაიჭრა ყველა არტერია თბილისისაკენ მომავალი და არა მარტო თბილისისაკენ და თბილისში დარჩა 3 თუ 4 დღის მარაგი ფქვილისა და პურისა.

იმდენად მართლაც დრამატული და ტრაგიკული იყო ეს ყველაფერი პირადად ჩემთვის და ბევრი თქვენთაგანისათვის იმ დღეებში, რომ მე 16-ჯერ მაინც ველაპარაკე შავი ზღვის ფლოტის ადმირალს ბალტინს და მე ვუთხარი, რომ თუ თქვენ მიგაჩნდათ საჭიროდ, მე ჩამოვფრინდები, სეკსტოპოლში ჩამოვალ და შევხვდები პირად შემადგენლობას, უნდა მოგვეხმაროთ ამაში, რომ ფოთი როგორმე დაიბრუნოს ხელისუფლებამ. სხვა შემთხვევაში შიმშილი და უბედურება გარდუვალია. ან მეორე გამოსავალი იყო მაშინ, უნდა დაგვეყარა ფარხმალი, დიალოგი ჩვენ არ გამოგვდიოდა... არც უშუალოდ იმ მოძრაობის ლიდერთან, ახლა მე არ მინდა ცუდად მოვიხსენიო. არაფერი სხვა გამოსავალი არ იყო და მე მაშინ ათი ათასი მადლობა ვუთხარი იმ კაცს, რომელმაც აიღო თავის თავზე პასუხისმგებლობა და რამდენიმე სამხედრო გემი შემოიყვანა ფოთში... გნებავთ დაგმეთ ჩემი საყვილი, გნებავთ ნუ დაგმობთ, მაშინ მივიღე მე გადაწყვეტილება იმის შესახებ, რომ საქართველო უნდა შევიდეს „სნგ“-ს შემადგენლობაში.“

3 October, 1993 - Announcement of Joining the CIS

Civil strife continued after the fall of Sokhumi. On October 2, the city of Poti was occupied by supporters of Zviad Gamsakhurdia. On October 3, a curfew was announced in Kutaisi and Tbilisi.

On October 8, Eduard Shevardnadze decided to join Georgia in the Commonwealth of Independent States (CIS). Later, at a meeting on 1 March 1994, when Parliament voted in favor of this decision, he explained his action as follows:

“... Since Georgia entered a certain space, after we tied our fate with international organisations, including the UN, the European Union, to some extent NATO, we started cooperation with other European parliamentary structures, etc. Once our relations with our neighbours - Turkey, Armenia, Azerbaijan, Iran, as well as with Germany, the West in general, and a number of countries in the East - were clarified. Since we joined the Economic Alliance of the Black Sea Countries, and Georgia is one of the initiators and founders of this organisation, which unfortunately and so far can not save us because its formation is in the early stage and for quite understandable reasons, and after this disaster, this tragedy, we lost Abkhazia and since then, I kindly ask you to pay special attention to this, if possible, give me an account. When Kobalia's troops arrived in Kutaisi, Tskaltubo was almost taken, civil war was already inevitable, a civil war started in Georgia and I want to remind you that I thought we were destined to massacres. You remember the gathering of Tbilisians here and not only, the alarm bells that were ringing here.

Let's not forget this story and I then, indeed in tragic days, I went to Moscow and asked them to protect highways, railways, our ports, because they occupied Poti, you remember those days, they occupied and looted Poti, Samtredia, all roads leading to Tbilisi and not only, were blocked and the supply of flour and bread for 3 or 4 days remained in Tbilisi.

It was so dramatic and tragic for me personally and for many of you in those days that I spoke at least 16 times to Admiral Baltin of the Black Sea Fleet and I told him that if you feel the need, I will arrive, come to Sevastopol and meet the representatives, you should help us to somehow reclaim Poti. If not, hunger and misery are inevitable. Or the second solution then was to give up, we were not successful in a dialogue... even directly with the leader of that movement, now I do not want to talk badly about him. There was no other way out and I then thanked the person who took responsibility and brought several warships to Poti ...

“You can condemn or not my action, I made the decision that time that Georgia should be part of the CIS.”

2022

ნოემბერი

ორშ	სამშ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

1993 წლის 21 ნოემბერი – ედუარდ შევარდნაძემ დააფუძნა პარტია მოქალაქეთა კავშირი

1993 წლის 26 ნოემბრის „საქართველოს რესპუბლიკის“ პირველი სვეტი მოკლე ცნობით იწყება: სენაკი. ქალაქი იღებს ელექტროენერგიას, ცხვება პური. დაიწყო სწავლა საშუალო სკოლებში. აღდგენილია სარკინიგზო და საავტომობილო მიმოსვლა თბილისთან და მეზობელ რაიონებთან. კრიმინოგენური სიტუაცია კონტროლს ექვემდებარება. ქალაქში კვლავ არის ოცი ათასზე მეტი ლტოლვილი“.

იმავ გვერდზე დიდი ასოებით წერია: „შეიქმნა საქართველოს მოქალაქეთა კავშირი“. ახალ პარტიას სათავეში ჩაუდგა ედუარდ შევარდნაძე. ის საერთო-ეროვნულ დემოკრატიულ პოლიტიკურ ორგანიზაციად იწოდება, მინაურულად – „შევარდნაძის პარტია“. პარტიის ბირთვი შეადგინეს თბილისის „მოქალაქეთა კავშირის“ წევრებმა, რომელიც ჩამოყალიბდა „ექსპრეზიდენტის მომხრეებისადმი სამხედრო დაპირისპირების დღეებში, როგორც დესტრუქციული რადიკალიზმის ალტერნატიული ძალა, საქართველოს მწვანეების პარტიამ, რეგიონულმა გაერთიანებებმა, პოლიტიკურმა პარტიებმა და ლიბერალურ-ცენტრისტული ორიენტაციის მოძრაობებმა“.

პარტია დაფუძნდა თბილისში „საქართველოს ყველა რეგიონის, ეროვნების, ფენის, კონფესიის წარმომადგენელთა“ კრებაზე. ედუარდ შევარდნაძემ განმარტა, რომ „ეს არ არის პარტიული გაერთიანება ამ ცნების ჩვეულებრივი მნიშვნელობით... ჩვენს საქმიანობას საფუძვლად უდებთ პიროვნების უფლებების, ჩვენს მიწა-წყალზე დამკვიდრებული ყველა ეროვნების წარმომადგენლების უფლებების პრინციპებს“. კავშირის მიზნებში ჩაიწერა სამშობლოს მთლიანობის აღდგენა და უკომპრომისო „დანაშაულებრივი ბანდების თარეშთან ბრძოლაში“.

21 November, 1993 - Eduard Shevardnadze Established the Party Citizens' Union

The first column of the “Sakartvelos Respublika” (“Republic of Georgia”) dated November 26, 1993, begins with a brief announcement: Senaki. The city gets electricity, bread is being baked. Secondary schools are open. Rail and road traffic to Tbilisi and neighbouring districts has been restored. The crime situation is under control. There are still more than twenty thousand refugees in the city.”

On the same page, it is written in big letters: “The Union of Citizens of Georgia has been established.” The new party was headed by Eduard Shevardnadze. It is called a nationwide democratic political organisation, internally - “Shevardnadze’s Party.” The core of the party was formed by members of the Tbilisi “Citizens’ Union”, which emerged as “an alternative force to destructive radicalism during the days of military confrontation with supporters of the former president, the Green Party of Georgia, regional unions, political parties, and liberal-centrist movements.”

The party was founded in Tbilisi at a meeting of “representatives of all regions, nationalities, levels, confessions of Georgia.” Eduard Shevardnadze explained that “this is not just a party union... The basis of our activities is the principles of individual rights, the rights of all nationalities based in our country.” The goals of the union were to restore the integrity of the country and not compromise in the “fight against the raid of criminal mobs.”

2022

ფოტო: მუსა საიდულაევი

დეკემბერი

ორშ	სამ	ოთხ	ხუთ	პარ	შაბ	კვ
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

1993 წლის 31 დეკემბერი ზვიად გამსახურდიას სიკვდილი

1993 წლის ზაფხულში, ზუგდიდში, განდევნილმა უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება პირველი პრეზიდენტის, ზვიად გამსახურდიას საქართველოში დაბრუნების შესახებ. დევნილი პრეზიდენტი 1993 წლის 24 სექტემბერს გროზნოდან ზუგდიდში ჩავიდა. იმავე დღეს გაიმართა მრავალათასიანი მიტინგი. ამის შემდეგ ზვიად გამსახურდია გადავიდა ოჩამჩირეში, შემდეგ – ტაშიშში. აქ იგი ადგილობრივი ტელევიზიით გამოვიდა და კანონიერი და ფაქტობრივი ხელისუფლების შეიარაღებულ ძალებს გაერთიანებისაკენ მოუწოდა, რათა აფხაზეთის დაცვა ერთიანი ფრონტით მომხდარიყო. ეს გაერთიანება არ შედგა.

აფხაზეთის დაცემის შემდეგ პირველი პრეზიდენტი, ზვიად გამსახურდია ჩავიდა წალენჯიხაში, მარტვილში, სენაკში, აბაშაში, ფოთში და ბოლოს – სამტრედიაში. ყველა ამ ქალაქში აღდგენილად ცხადდებოდა კანონიერი ხელისუფლება, შევარდნაძისა და გამსახურდიას ხელისუფალთა წარმომადგენლებს შორის მოლაპარაკება გაიმართა ბოხოყვათში, რომლის ჩამოშლის შემდეგაც ედუარდ შევარდნაძემ კრემლს სთხოვა დახმარება. რუსეთის ფედერაციის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის სარდალმა, ადმირალმა ედუარდ ბალტინმა ჯავშანტექნიკით დატვირთული დესანტი გადმოსხა ფოთში. მათ ხელისუფლების სამხედრო დაჯგუფებებთან ერთად გაილაშქრეს გამსახურდიას შეიარაღებული დაჯგუფებების წინააღმდეგ და დაიკავეს დასავლეთ საქართველოს ქალაქები.

1993 წლის 31 ოქტომბრიდან ზვიად გამსახურდიასა და მისი თანმხლები პირების წინააღმდეგ დევნაში ჩაერთნენ უშიშროებისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს სპეციალური დანიშნულების რაზმები, აგრეთვე გენერალ გია გულუას რუსეთიდან ჩამოყვანილი სპეცრაზმი „ლეტუჩიე მიში“. პირველი პრეზიდენტი გადავიდა აფხაზეთში, სადაც მას შესთავაზეს სამხედრო დახმარება აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების სანაცვლოდ, რაზეც მან კატეგორიული უარი განაცხადა და სამეგრელოში დაბრუნდა.

5 ნოემბრიდან 28 დეკემბრამდე ის იმალებოდა სამეგრელოს ტყეებსა და სოფლებში. 28 დეკემბერს ზვიად გამსახურდია გადავიდა სოფელ ძველ ხიბულაში, სადაც 30-31 დეკემბრის ღამეს დაიღუპა. გარდაცვალების ოფიციალური ვერსია თვითმკვლელობაა, თუმცა არსებობს მთელი რიგი გარემოებები, რაც ამ ვერსიას ეჭვქვეშ აყენებს.

31 December, 1993 Death of Zviad Gamsakhurdia

In the summer of 1993, the overthrown Supreme Council in Zugdidi adopted a resolution on the return of the first president, Zviad Gamsakhurdia, to Georgia. The exiled President arrived in Zugdidi from Grozny on September 24, 1993. Thousands rallied on the same day. Afterward, Zviad Gamsakhurdia moved to Ochamchire, then to Tamishi. Here he appeared on local TV and called on the armed forces of the legitimate and de facto authorities to unite in order to defend Abkhazia on a joint front. The formation of this union was not successful.

After the fall of Abkhazia, the first President, Zviad Gamsakhurdia, arrived in Tslenjikhka, Martvili, Senaki, Abasha, Poti, and finally, in Samtredia. In all these cities the restoration of the rule of law was proclaimed,

Negotiations between Shevardnadze and Gamsakhurdia's authorities were held in Bobokvati, after which Eduard Shevardnadze asked the Kremlin for help. The Commander of the Military-Naval Fleet of the Russian Federation, Admiral Eduard Baltin, landed in Poti with armored forces. Together with the government military units, they marched against Gamsakhurdia's armed groups and occupied the cities of Western Georgia.

Since October 31, 1993, special forces of the Ministry of Security and the Internal Affairs, as well as a special unit of General Gia Gulua called “Letuchie Mishi” (“Bats”) deployed from Russia, have been involved in the persecution of Zviad Gamsakhurdia and his entourage. The first president moved to Abkhazia, where he was offered military assistance in exchange for recognition of the independence of Abkhazia, which he flatly refused and returned to Samegrelo.

From November 5 to December 28, he was hiding in the forests and villages of Samegrelo. On December 28, Zviad Gamsakhurdia moved to the village of Dzveli Khibula, where he died on the night of December 30-31. The official version of death is suicide, although there are a number of circumstances that cast doubt on this report.

კალენდარი მომზადდა

პროექტის "ისტორიის კონკურსი" ფარგლებში.

ისტორიის კონკურსი მოსწავლეთათვის უკვე მესამედ დაიწყო გერმანული კიორბერის ფონდისა (Körber-Stiftung) და სახალხო უნივერსიტეტთა გერმანული ასოციაციის საერთაშორისო თანამშრომლობის ინსტიტუტის – DVV International-ის ეგიდითა და გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს დაფინანსებით. პროექტი ერთდროულად ხუთ ქვეყანაში: უკრაინაში, მოლდოვაში, ბელარუსში, საქართველოსა და სომხეთში ხორციელდება.

„უარყოფასა და ნოსტალგიას შორის: საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა ისტორია ოჯახებსა და ადგილობრივ თემებში“ – ასეთია წლევანდელი პროექტის საერთო თემა, რომლის ფარგლებშიც შეირჩევა თემები როგორც მასწავლებელთა ტრენინგების, ასევე მოსწავლეთა კონკურსებისათვის.

საქართველოში პროექტზე DVV International – თან ერთად ისტორიის მასწავლებელთა საქართველოს ასოციაცია (GAHE) და საბჭოთა წარსულის კვლევის ლაბორატორია (SovLab) მუშაობენ. ადგილობრივ თემად შეირჩა „30 წელი საბჭოეთის დასასრულიდან“.

წლევანდელი კონკურსი ორი ასაკობრივი ჯგუფისთვის ჩატარდება – საბაზო (12-14 წ.) და საშუალო საფეხურის (15-18წ.) მოსწავლეებისათვის. საშუალო საფეხურის მოსწავლეთათვის ქვეთემად შეირჩა „ადამიანების და თემის მემკვიდრეობა გვიან საბჭოეთსა და გარდამავალი პერიოდის საქართველოზე“, ხოლო საბაზო საფეხურის მოსწავლეთა ნაშრომები უნდა მიემდგინას ქვეთემას: „სკოლა და ცხოვრება“ გვიან საბჭოეთსა და გარდამავალი პერიოდის საქართველოში“.

პროექტი ხორციელდება კავკასიის უნივერსიტეტის (CU) პატრონაჟით. პროექტის განხორციელებას მხარს უჭერს საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო.

ტექსტის ავტორი: რუსუდან კობახიძე

დიზაინი/დავაბადონება: მაგდა ცოცხალაშვილი

The calendar was prepared

within the framework of the project “History Competitions”

The history competition for school students has started for the third time under the auspices of the Körber-Stiftung and the Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association (DVV International) and with the financial support of the German Federal Foreign Office. The project is simultaneously being implemented in five countries: Ukraine, Moldova, Belarus, Georgia, and Armenia. “Between Rejection and Nostalgia: Soviet and Post-Soviet History in Families and Local Communities” - this is the overall theme of this year’s project, in the framework of which topics for both teacher training and student competitions were selected.

The project partners of DVV International in Georgia are the Georgian Association of History Educators (GAHE) and the Soviet Past Research Laboratory (SovLab). “30 years since the End of the Soviet Union” was selected as the local topic.

This year the competition will be held for two age groups: for basic (12-14 years old) and middle school (15-18 years old) students. “The Memory of People and Community in the Late Soviet and Transitional Period of Georgia” was selected as a sub-topic for middle school students, while basic school students’ papers should cover the sub-topic: “School and Life in the Late Soviet and Transitional Period of Georgia.”

The project is implemented under the auspices of the Caucasus University (CU). The project is supported by the Ministry of Education and Science of Georgia.

Text: Rusudan Kobakhidze

Design/Layout: Magda Tsotskhalashvili

მხარდამჭერები:
Supported by:

Federal Foreign Office

CIVIL
SOCIETY
COOPERATION

2023

იანვარი / JANUARY

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

თებერვალი / FEBRUARY

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

მარტი / MARCH

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

აპრილი / APRIL

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

მაისი / MAY

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ივნისი / JUNE

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

ივლისი / JULY

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

აგვისტო / AUGUST

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

სექტემბერი / SEPTEMBER

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

ოქტომბერი / OCTOBER

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

ნოემბერი / NOVEMBER

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

დეკემბერი / DECEMBER

ორშ/MO	სამშ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31